

ПЕРЕБІГ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОПЕРУПОВНОВАЖЕНИХ

У статті досліджується емоційна сфера оперуповноважених, оскільки емоції виступають складним психічним явищем та охоплюють всі рівні особистості оперуповноваженого, розглядаються нами і як стан, і як можлива особистісна риса.

Ключові слова: емоційна сфера, емоції, психічна напруга.

При характеристиці внутрішньоособистісних конфліктів особливої уваги ми надавали саме емоційній сфері оперуповноважених, оскільки емоційні стани не тільки складають самостійний психічний феномен, але й виступають діагностично значущими показниками внутрішньоособистісних конфліктів працівників ОВС. Основним критерієм внутрішньоособистісного конфлікту в емоційній сфері особистості, яка переживає цей стан, є перевага негативно спрямованих емоцій. Вони, у свою чергу, є чинником інтеграції цілеспрямованих реакцій організму, процесом, що поєднує і спрямовує можливості індивіда пристосовуватись до зовнішнього світу, критерієм корисності чи шкідливості цієї функціональної діяльності.

У стані внутрішньоособистісного конфлікту дії людини не приносять їй бажаного результату, у цьому стані вона не реалізує повною мірою особистісно значимі потреби, цілі, а це, у свою чергу, призводить до погіршення емоційного фону настрою.

Оскільки ситуація внутрішньоособистісного конфлікту для людини є значущою, вона викликає певні емоційні переживання, а у зв'язку з тим, що в тій чи іншій ситуації особистість не досягає бажаного результату, знак емоційних переживань, як правило, є негативним.

Значний внесок у розробку впливу емоційних станів на виникнення внутрішньоособистісних конфліктів внесли К. О. Абулханова-Славська, А. Я. Анцупов, Л. Ф. Бурлачук, В. С. Василюк, С. А. Донченко, М. Ю. Колпакова та ін.

Метою і завданням дослідження є: визначення емоційних станів оперуповноважених як підґрунтя внутрішньоособистісного конфлікту, та їх диференціація, тому що ми розглядаємо їх одночасно і як динамічні явища психіки, і як явища, які ієрархічно пов'язані між собою у систему.

На підставі аналізу наукових періодичерел та власних міркувань, умовно ми їх розділили на зовнішні та внутрішні. До внутрішніх емоційних станів, які впливають на становлення внутрішньоособистісного конфлікту оперуповноважених нами були віднесені внутрішній вакуум, тривога, нудьга, пригніченість, апатія, спокій, комфорт та загальний показник внутрішнього конфлікту. До зовнішніх емоційних станів нами були віднесені агресія та відчуття радості, безтурботності.

На наш погляд, специфіка емоційних станів оперуповноважених, не залежно від досвіду перебування в органах внутрішніх справ, полягає в тому, що і зовнішні, і внутрішні емоційні стани оперуповноважених завжди залежать від сили зовнішнього впливу: помірний вплив може викликати апатію або спокій.

Перебуваючи у взаємозалежних відносинах, зовнішні та внутрішні емоційні стани суттєво впливають на специфіку внутрішньоособистісного конфлікту, особливо в період становлення оперуповноваженого як професіонала, у термін служби до 5 років.

Таблиця 1

Рівень виразності внутрішнього емоційного стану оперуповноважених до 3 років служби

Показники	Рівень виразності (з 8 можливих)		
	Слабкий	Середній	Сильний
Внутрішній конфлікт	1,52	5,32	9,21
Внутрішній вакуум	1,15	5,33	9,32
Внутрішня тривога	2,34	4,52	9,11
Нудьга, пригніченість	1,73	6,15	9,12
Апатія	1,44	-	8,23
Внутрішній спокій	2,05	4,82	8,53
Внутрішній комфорт	1,34	5,21	8,23
Внутрішня агресія	1,12	4,23	8,14
Всього	1,58	4,44	8,73

Як видно з табл. 1, основні показники, які характеризують рівень виразності внутрішнього емоційного стану, представлені у вибірці оперуповноважених, що мають стаж в ОВС до 3 років, не є рівномірним.

Так, внутрішні емоційні стани, які мають негативний відтінок, у вибірці оперуповноважених з початковим стажем служби в ОВС, виражені сильно та домінують порівняно з внутрішніми емоційними станами, що не мають впливово руйнівного значення для особистості. Зокрема, внутрішній конфлікт, під яким ми розуміємо відчуття внутрішньої напруженості, розладу з самим собою (9,21); внутрішній вакуум, під яким ми розуміємо відчуття внутрішньої пустоти, відсутність інтересу до будь-чого (9, 32); внутрішня тривога (9,11) та нудьга й пригніченість (9,12) у даній вибірці виражені сильно, що свідчить про загально небезпечний емоційний фон, який може здійснювати емоційну трансформацію поведінки працівника ОВС у бік емоційної апатії (8,23), що суттєво знижує регуляторні можливості організму й створює серйозні підстави щодо формування внутрішньоособистісного конфлікту.

Візуальна представленість цієї тенденції відображена на рис. 1.

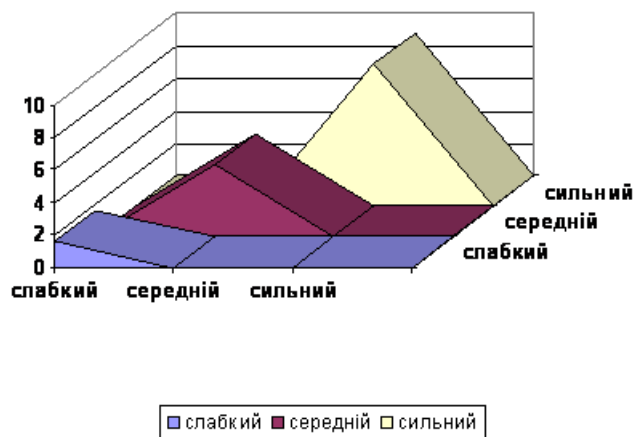

Рис. 1. Рівень виразності внутрішнього емоційного стану оперуповноважених до 3 років роботи

З рис. 1 ми бачимо, що саме домінування сильної виразності показників внутрішніх емоційних станів лежить в основі формування внутрішньоособистісного конфлікту, оскільки механізм його виникнення визначається специфікою атрибуції (негативного або позитивного характеру), що відбувається на загальному становленні особистості оперуповноваженого на ранніх етапах його професійного становлення.

Табл. 2 розкриває ступінь диференційованості зовнішніх емоційних станів оперуповноважених, які мають стаж служби в ОВС до 3 років.

Таблиця 2

Рівень виразності зовнішнього емоційного стану оперуповноважених до 3 років роботи

Показники	Рівень виразності (з 2 можливих)		
	Низький	Середній	Сильний
Зовнішня агресія	1,83	4,23	7,12
Відчуття радості, безтурботності	2,13	4,72	7,11
Всього	1,98	4,47	7,11

Як видно з табл. 2, диференціація зовнішніх проявів суттєво зменшена порівняно з внутрішніми та включає в себе лише зовнішню агресію (в яку ми включасмо прояви роздратування й гніву) та відчуття радості, безтурботності.

Порівняння таблиць 1 та 2 наочно демонструє нам більшу семантичну наповненість та різноманіття внутрішніх емоційних станів порівняно із зовнішніми, що створює підстави для більш тонкої диференціації внутрішньоособистісних конфліктів та ускладнює можливість їхньої класифікації й подальшого усунення.

Крім того, на наш погляд, подібний розподіл створює умови для неможливості (або відсутності чи несформованості навичок) екстерналізації накопиченого внутрішнього емоційного потенціалу. Відсутність або несформованість навичок подібної емоційної екстерналізації внутрішніх станів є прямим шляхом щодо формування внутрішньоособистісного конфлікту як стійкої схильності.

Додаткова візуалізація отриманих результатів демонструє ступінь виразності зовнішнього емоційного стану в оперуповноважених до 3 років роботи. З рис. 2 можна спостерігати домінування сильно виражених зовнішніх проявів агресії та протилежних станів позитивної спрямованості - відчуття радості, безтурботності.

Особливості емоційних станів у оперуповноважених до 5 років служби в ОВС. Тенденція, яка спостерігається за табл. 3, дозволяє діагностувати суттєве зниження загального рівня напруження внутрішньої емоційної сфери оперуповноважених, які мають стаж служби в ОВС до 5 років, тобто підвищення професійного досвіду та статусу за вислугою виступають фактором, який природним способом гармонізує особистість та дозволяє знизити ризик виникнення внутрішньоособистісного конфлікту оперуповноважених (хоча загальний показник внутрішнього конфлікту залишається досить високим – 9.22). Це протиріччя ми пов'язуємо зі специфічними умовами проходження служби оперуповноваженими – вона завжди залишається досить стресогенною та конфліктною.

Оскільки внутрішньоособистісний конфлікт – це завжди емоційне переживання, ми вважаємо, що зниження рівня виразності внутрішніх емоційних станів у період до 5 років перебування в ОВС (3,96) відображає позитивні адаптаційні процеси професійного та особистісного становлення оперуповноважених (що не виключає, на наш погляд, наявності внутрішньоособистісного конфлікту, пов'язаного з постійними психоемоційними напруженнями, частими та значними негативними переживаннями).

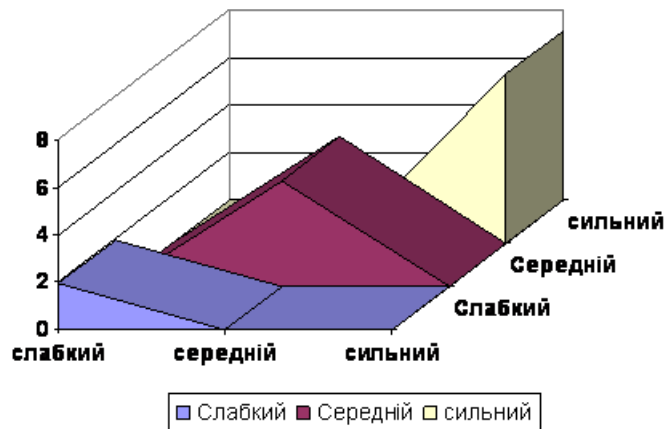

Рис. 2. Рівень виразності зовнішнього емоційного стану оперуповноважених до 3 років роботи

Таблиця 3

Рівень виразності внутрішнього емоційного стану оперуповноважених до 5 років роботи

Показники	Рівень виразності (з 8 можливих)		
	Слабкий	Середній	Сильний
Внутрішній конфлікт	2,12	4,23	9,22
Внутрішній вакуум	2,23	5,13	-
Внутрішня тривога	1,61	4,52	-
Нудьга, пригніченість	1,31	4,31	7,33
Апатія	1,93	6,34	-
Внутрішній спокій	1,34	5,32	7,61
Внутрішній комфорт	1,65	5,32	7,61
Внутрішня агресія	1,52	4,14	-
Всього	1,71	4,91	3,96

Додаткова візуалізація отриманої закономірності показана на рис. 2.6. Ми можемо спостерігати зниження гостроти внутрішніх емоційних станів, але, як показано на рис. 3, середня виразність свідчить про присутність певного ризику перебування оперуповноважених з досвідом роботи в ОВС до 5 років у стані внутрішньоособистісного конфлікту.

Подібна тенденція може виступати показником адаптивності особистості до умов служби в ОВС на 5 році перебування в системі МВС та служити оптимістичним показником щодо організації та проведення диференційованої профілактичної роботи з постійним складом. Крім того, на п'ятому році в оперуповноважених вже можуть бути діагностовано перші прояви професійної деформації. Отримана діагностична інформація щодо специфіки становлення зовнішніх та внутрішніх емоційних станів у оперуповноважених з даною вислугою може сприяти поліпшенню професійно-психологічної підготовки.

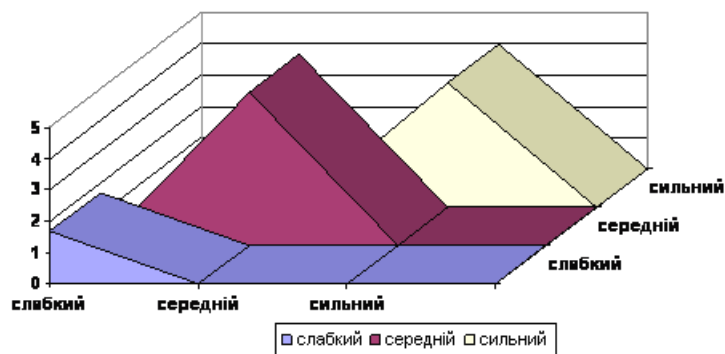

Рис. 3. Рівень виразності внутрішнього емоційного стану оперуповноважених до 5 років роботи

Таблиця 4

Рівень виразності зовнішнього емоційного стану оперуповноважених до 5 років роботи

Показники	Рівень виразності (з 2 можливих)		
	Низький	Середній	Сильний
Зовнішня агресія	2,13	4,22	-
Відчуття радості, безтурботності	2,71	5,13	7,63
Всього	2,42	4,67	3,81

Порівняння виразності зовнішніх емоційних станів оперуповноважених зі стажем служби в ОВС до 3 та до 5 років дозволяє констатувати тенденцію до зсуву полярних проявів емоційних станів: якщо низький рівень прояву зовнішніх емоційних станів у оперуповноважених до 3 років складає 1,98%, то в оперуповноважених зі стажем до 5 років вже підвищується до 2,42%; якщо сильний рівень прояву зовнішніх емоційних станів до 3 років перебування в ОВС складає 7,11%, то через 5 років він знижується до 3,81%.

Додаткова візуалізація представлена на рис. 4.

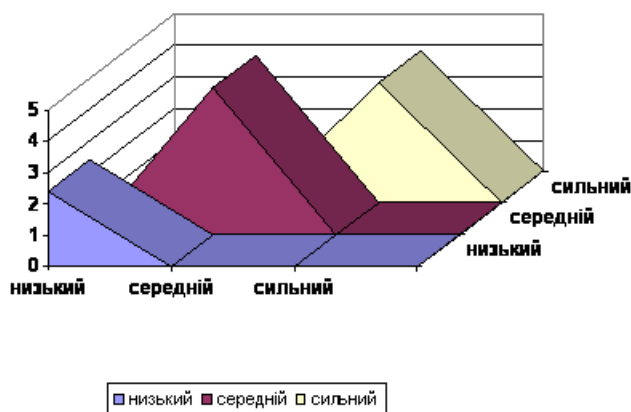

Рис. 4. Рівень виразності зовнішнього емоційного стану оперуповноважених до 5 років роботи

Рис. 4. дозволяє відстежити отриману діагностичну інформацію більш наочно – середня виразність зовнішніх проявів, і негативних і позитивних емоційних станів, є домінуючою, а полярні – низький та сильний – згладженими.

Особливості емоційних станів у оперуповноважених до 10 років служби в ОВС. Дослідження зовнішніх та внутрішніх емоційних станів у оперуповноважених зі стажем до 10 років, проводилося аналогічним чином.

Табл. 5 демонструє, що в середньому внутрішній емоційний фон оперуповноважених з досвідом роботи до 10 років досить напружений – домінують сильно виражені внутрішні емоційні стани, а відсутність вираженої апатії свідчить про значну емоційну трансформацію поведінки особистості. Крім того, майже однакова представленість позитивних та негативних внутрішніх емоційних станів може свідчити про можливість переходу кожного внутрішнього емоційного стану в короточасну афективну форму перебігу, яка буде характеризуватися бурхливим емоційним спалахом або повною байдужістю, що може захоплювати всю особистість оперуповноваженого (наприклад, в нашому випадку це може бути перехід від відчуття внутрішнього вакууму до внутрішньої нуги та пригніченості; від внутрішньої тривоги до внутрішньої агресії. Більш тривале перебування в таких станах може свідчити про професійну деформацію – необхідно контролювати час перебування особистості у відмічених внутрішніх емоційних станах або відмічати емоційний поріг оперуповноважених з досвідом роботи до 10 років, наприклад, для психічного стану гніву.

Таблиця 5

Рівень виразності внутрішнього емоційного стану оперуповноважених до 10 років роботи

Показники	Рівень виразності (з 8 можливих)		
	Слабкий	Середній	Сильний
Внутрішній конфлікт	2,21	5,11	8,21
Внутрішній вакуум	1,53	-	8,34
Внутрішня тривога	1,24	4,52	8,52
Нудьга, пригніченість	2,31	-	8,21
Апатія	1,54	-	-
Внутрішній спокій	2,23	6,34	8,34
Внутрішній комфорт	1,32	5,22	7,51
Внутрішня агресія	1,64	6,13	-
Всього	1,77	3,41	6,14

Диференціація внутрішніх емоційних станів дозволила нам констатувати, що показник внутрішнього конфлікту як провідного емоційного стану залишається досить високим та продовжує створювати вищий ризик переходу цього стану в стійку особистісну характеристику.

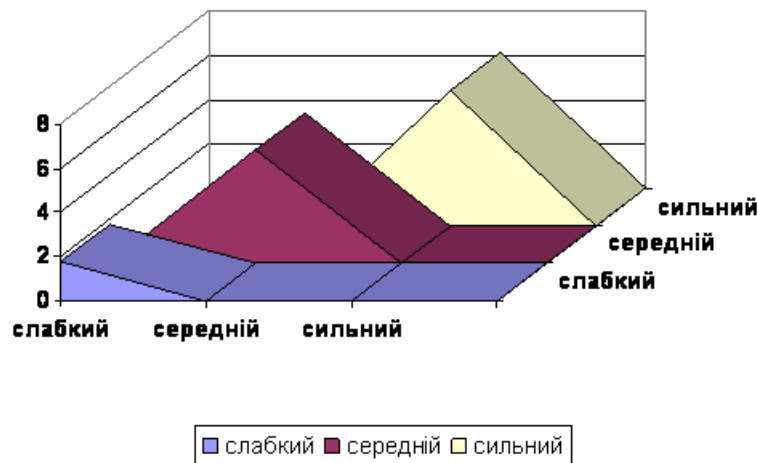

Рис. 5. Рівень виразності внутрішнього емоційного стану оперуповноважених до 10 років роботи

Рис. 5. додатково презентує означену тенденцію – баланс між середньою та сильною виразністю внутрішніх емоційних станів підкреслює напруженість протікання внутрішньоособистісних конфліктів та специфіку їхніх проявів – досить високий ризик афективних реакцій.

Таблиця 6. показує, що й зовнішні прояви означених станів оперуповноважених з досвідом роботи в ОВС до 10 років викликають тривогу - відсутність зовнішніх проявів агресії створює умови для подальшого поглиблення внутрішньоособистісного конфлікту.

Таблиця 6

Показники	Рівень виразності (з 2 можливих)		
	Низький	Середній	Сильний
Зовнішня агресія	1,82	-	-
Відчуття радості, безтурботності	2,53	5,23	8,22
Всього	2,17	2,61	8,67

В умовах підвищеної стресогенності та агресивності професії оперуповноважених зовнішні прояви комфортних та дискомфортних емоційних станів повинні бути приблизно рівними – у нашому випадку подібний баланс відсутній. Зовнішня агресія в даному випадку відноситься нами до нормальних "дискомфортних" емоційних станів.

Рис. 6. надає можливість візуально спостерігати означену закономірність – суттєве підвищення рівня зовнішніх емоційних станів за рахунок відсутності проявів агресії у оперуповноважених з вислугою до 10 років.

Узагальнення отриманої емпіричної інформації відображене нами у таблиці 7., яка дозволяє констатувати наступне: слабка виразність емоційних станів (і зовнішньої, і внутрішньої спрямованості) не є характерною для всієї вибірки досліджуваних оперуповноважених (3,56 у групі до 3 років; 4,13 у групі до 5 років та 3,92 у групі до 10 років). На наш погляд, ця тенденція є повністю природною, оскільки професія оперуповноваженого не передбачає слабкості емоційного фону життєдіяльності.

Підвищеної психологічної уваги, на наш погляд, потребують оперуповноважені зі стажем служби в органах внутрішніх справ терміном до 5 років, оскільки цей період є переломним з точки зору формування внутрішньоособистісного конфлікту або його психопротективного попередження: з одного боку, природна адаптація до умов проходження служби у фахівця вже наступила, сформувалися професійно необхідні вміння та навички подолання негативних станів, накопичений досвід, з іншого боку, порівняно з початком роботи в ОВС, знижується загальний показник виразності емоційних станів з 15,84 в термін до 3 років до 7,77 в термін до 5 років). На жаль, у подальшому діагностовано різкий стрибок емоційної напруги, в яку включається показник внутрішнього конфлікту (14,81 у термін до 10 років). Знання саме цієї тенденції є необхідним для психологів та фахівців відділу по роботі з персоналом для опрацювання превентивних заходів щодо своєчасного уникнення перших проявів внутрішньоособистісного конфлікту.

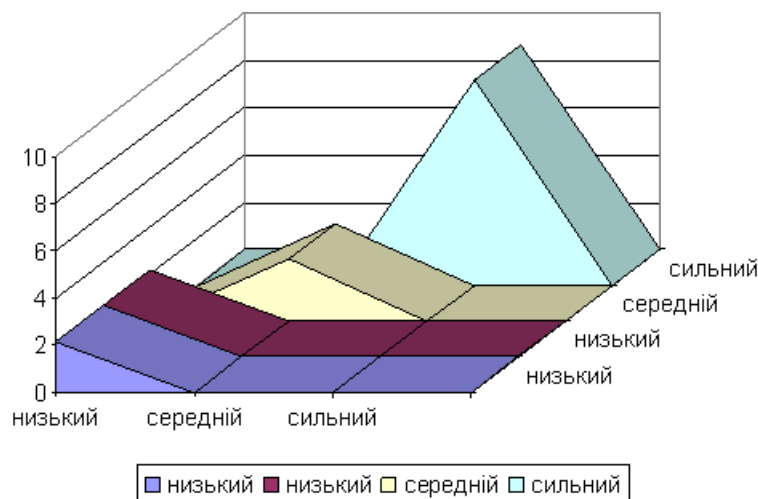

Рис. 6. Рівень виразності зовнішнього емоційного стану оперуповноважених до 10 років роботи

Таблиця 7

Порівняльна таблиця виразності емоційних станів у групах досліджуваних

Стаж служби в ОВС	(M±m) по показниках виразності емоційних станів		
	слабка	середня	сильна
до 3 лет	3,56	8,91	15,84
до 5 лет	4,13	9,58	7,77
до 10 лет	3,92	6,02	14,81

Постійна психічна напруга внутрішнього стану особистості оперуповноваженого виступає як реальний ризик психічного виснаження, що в подальшому призводить до загострення поліморфальних акцентуацій, змін у самовідношенні (це було емпірично підтверджено в попередніх підрозділах), невротизації, нав'язливих станів, агресії або депресій. У цілому ж ці зміни в зовнішніх та внутрішніх емоційних станах оперуповноважених призводить до стійкого формування внутрішньоособистісного конфлікту, і, як наслідок, прихованої ненадійності, високої уразливості особистості оперуповноваженого, негативно впливаючи на якість виконання його професійних обов'язків, зокрема на всі етапи прийняття та реалізації рішень.

Висновки: При характеристиці внутрішньоособистісних конфліктів особлива увага надавалася нами емоційній сфері оперуповноважених, оскільки емоції виступають складним психічним явищем та охоплюють всі рівні особистості оперуповноваженого, розглядаються нами і як стан, і як можлива особистісна риса, тобто стійка схильність до переживання того чи іншого стану (що було підтверджено результатами дослідження особливостей акцентуацій характеру оперуповноважених з різним досвідом роботи в органах внутрішніх справ). Основним критерієм внутрішньоособистісного конфлікту в емоційній сфері оперуповноважених, що переживають цей стан, ми визначили перевагу негативно спрямованих дискомфортних внутрішніх емоційних станів, які, у свою чергу, виступають чинником інтеграції цілеспрямованих реакцій організму, які провокують визрівання внутрішньоособистісного конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика / Л. Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2002. – 340 с.
2. Столин В.В. Исследование эмоционально-ценностного отношения к себе с помощью методики управляемой проекции / В. В. Столин // Психологический журнал. – 1981. – Т. 2. – № 3. – С. 34 – 46.

Подано до редакції 16.09.11
